

Elida Nicat qızı İBAYEVA
Bakı Slavyan Universitetinin magistrantı
E-mail: ibayeva.elida@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-3316-5506

DAF TƏDRİSİNDƏ ƏDƏBİ MƏTNLƏRİN SEÇİMİ VƏ İŞLƏNMƏSİ

Xülasə

Bu məqalənin məqsədi DaF (Deutsch als Fremdsprache) dərslərində oxu bacarığının inkişafını, ədəbi və elmi mətnlərlə işin kommunikativ kompetensiyanın formalaşmasındakı rolunu araşdırmaqdır. Tədqiqatın metodu kimi nəzəri təhlil və mövcud elmi ədəbiyyatın müqayisəli analizi tətbiq olunmuşdur. Araşdırma nəticəsində məlum olur ki, oxu prosesi yalnız mətnin informasiyasının qəbulu deyil, həm də aktiv idrak və interpretasiya fəaliyyətidir. Ədəbi və elmi mətnlərin istifadəsi öyrənənlərin həm dil, həm də mədəni kompetensiyasını inkişaf etdirir, strateji oxu bacarıqları isə onların müstəqil öyrənmə imkanlarını gücləndirir.

Açar sözlər: DaF, oxu bacarığı, ədəbi mətnlər, kommunikativ kompetensiya, oxu strategiyaları.

UOT: 811.112.2:37.016

JEL: I21

DOI: <https://doi.org/10.54414/TX SX8838>

Giriş

Xarici dil kimi alman dilinin (DaF) tədrisində kommunikativ bacarıqların inkişafı əsas didaktik məqsədlərdən biri hesab olunur. Bu bacarıqlar arasında oxuyub-anlama xüsusi yer tutur, çünki o, həm dil öyrənmənin vasitəsi, həm də informasiya əldə etmə və bilik qurma prosesinin əsas mexanizmi kimi çıxış edir. Müasir didaktik yanaşmalar oxu fəaliyyətini artıq sadəcə mətnin məzmununun qavranılması kimi deyil, öyrənənin aktiv şəkildə məna qurduğu kompleks idrak prosesi kimi izah edir. Bu prosesdə əvvəlki biliklərin aktivləşdirilməsi, kontekstual ipuclarının interpretasiyası və dil strukturlarının emalı bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə həyata keçirilir.

Tədris praktikasında oxu bacarığının inkişafı yalnız mətnlərin təqdim edilməsi ilə məhdudlaşmır. Öyrənənlərin müxtəlif strategiyalar vasitəsilə mətnlərlə işləməsi, onların müstəqil öyrənmə bacarıqlarını gücləndirən əsas amillərdən biridir. Bu baxımdan oxu fəaliyyəti həm dil kompetensiyasının, həm də öyrənmə muxtariyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Strategiyalara skimming, scanning, detallı oxu və kontekst üzrə mənalandırma kimi yanaşmalar daxildir ki,

bunlar öyrənənlərin mətnlə daha səmərəli işləməsinə şərait yaradır. Nəticə etibarilə, öyrənən passiv qəbul edən deyil, mətn üzərində aktiv işləyən subyektə çevrilir.

Digər tərəfdən, DaF dərslərində istifadə olunan mətnlərin seçimi və onların metodik işlənməsi tədrisin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərən əsas faktorlardandır. Mətnlərin öyrənənlərin dil səviyyəsinə, maraq dairəsinə və həyat təcrübəsinə uyğun olması motivasiya və anlama prosesini gücləndirir. Eyni zamanda, mətnlərin yalnız kommunikativ deyil, həm də mədəni və idrak yönümlü inkişafı dəstəkləməsi onların tədrisdə əhəmiyyətini artırır. Bu kontekstdə autentik mətnlər xüsusi önəm daşıyır, çünki onlar real dil istifadəsini əks etdirir və öyrənənləri real kommunikativ situasiyalara yaxınlaşdırır.

Xüsusilə ədəbi mətnlərin istifadəsi DaF tədrisində xüsusi yer tutur. Bu tip mətnlər həm dil öyrənmə prosesini zənginləşdirir, həm də öyrənənlərin interpretasiya, refleksiya və tənqidi düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Ədəbi mətnlər vasitəsilə şagirdlər müxtəlif perspektivləri anlama, obrazların psixoloji və sosial xüsusiyyətlərini təhlil etmə və mətndə

gizli mənalara aşkarlama imkanı əldə edirlər. Bununla yanaşı, ədəbi mətnlər mədəni kompetensiyanın inkişafına da töhfə verir, çünki onlar cəmiyyətin dəyərlər sistemi, tarixi kontekst və mədəni kodları əks etdirir. Bununla belə, ədəbi mətnlərin effektiv istifadəsi onların düzgün seçilməsi və mərhələli metodik işlənməsi ilə birbaşa bağlıdır. Mətnlərin didaktik adaptasiyası, çətinlik səviyyəsinin balanslaşdırılması və tapşırıqların məqsədyönlü şəkildə qurulması tədris nəticələrinin keyfiyyətini müəyyən edir. Eyni zamanda, oxu prosesi öncəsi hazırlıq, oxu zamanı yönləndirmə və oxudan sonrakı refleksiya mərhələlərinin sistemli şəkildə tətbiqi öyrənmənin strukturlaşdırılmasına imkan verir.

Bu məqalədə DaF dərslərində oxu bacarığının nəzəri əsasları, ədəbi və elmi mətnlərin tədrisdə rolu, eləcə də mətnlərin seçilmə meyarları və metodik işlənmə prinsipləri təhlil olunur. Məqsəd ədəbi mətnlərin xarici dil tədrisində funksional və inteqrativ şəkildə necə istifadə oluna biləcəyini göstərmək, onların həm dil, həm də idrak inkişafına verdiyi töhfəni elmi əsaslarla əsaslandırmaqdır.

Əsas hissə

DaF dərslərində oxuyub-anlama bacarığı kommunikativ kompetensiyanın əsas komponentlərindən biri kimi qəbul edilir. Oxu fəaliyyəti burada yalnız mətnin informativ məzmununun qavranılması deyil, eyni zamanda mənanın aktiv şəkildə qurulduğu mürəkkəb bir idrak prosesi kimi izah olunur. Bu baxışa görə, oxu prosesi sadə qəbuletmə deyil, müxtəlif psixolinqvistik əməliyyatların qarşılıqlı təsiri nəticəsində formalaşan bir fəaliyyətdir. Bu yanaşma Westhoff tərəfindən belə ifadə olunur: “komplexer, interaktiver und konstruktiver Leseprozess” (kompleks, interaktiv və konstruktiv oxu prosesi) [1, s.47].

Bu fikir göstərir ki, oxucu mətnin mənasını passiv şəkildə qəbul etmir, əksinə onu öz bilik və təcrübəsi əsasında yenidən qurur. DaF tədrisində əsas məqsədlərdən biri öyrənmələrin müstəqil öyrənmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsidir. Bu məqsədlə müxtəlif oxu strategiyalarının formalaşdırılması və tətbiqi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Strategiyalar

öyrənmələrin öz öyrənmə proseslərini idarə etməsinə və daha səmərəli nəticələr əldə etməsinə imkan yaradır. Bu strategiyalar Lernerautonomie ilə birbaşa əlaqəlidir və Bimmel tərəfindən belə adlandırılır: “Bausteine der Lernerautonomie” (öyrənmə muxtariyyətinin əsas elementləri) [2, s.4]. Bu yanaşmaya görə, öyrənmələr təkcə məlumat qəbul edən deyil, həm də öz öyrənmə prosesini yönləndirən aktiv iştirakçılardır.

DaF dərslərində istifadə olunan mətnlərin seçimi də mühüm rol oynayır. Praktikada daha çox gündəlik və kommunikativ mətnlərə üstünlük verilir, elmi mətnlər isə nisbətən az istifadə olunur. Bu vəziyyət müəyyən didaktik səbəblərlə izah olunsada, akademik məqsədli öyrənmələr üçün çətinlik yaradır, çünki onlar gələcəkdə ixtisaslaşdırılmış və elmi mətnlərlə işləməli olurlar. Belə ki, gündəlik mətnlər əsasən kommunikativ kompetensiyanın inkişafına xidmət etsə də, onlar terminoloji zənginlik, kompleks sintaktik strukturlar və akademik üslub xüsusiyyətlərini kifayət qədər əks etdirmir. Nəticədə, öyrənmələr real akademik mühitdə qarşılaşacaqları mətn növlərinə hazır olmur və bu, onların oxuyub-anlama strategiyalarında boşluqların yaranmasına səbəb olur. Xüsusilə elmi mətnlərdə rast gəlinən abstrakt anlayışlar, məntiqi arqumentasiya və spesifik terminologiya öyrənmələr üçün əlavə çətinlik yaradır. Bu baxımdan, DaF tədrisində mətn seçimi balanslaşdırılmış şəkildə həyata keçirilməlidir; yəni kommunikativ mətnlərlə yanaşı, mərhələli şəkildə elmi və yarı-elmi mətnlərin də dərslər prosesinə inteqrasiyası vacibdir. Bu cür yanaşma öyrənmələrə həm gündəlik ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirmək, həm də akademik dil kompetensiyasını formalaşdırmaq imkanı verir. Eyni zamanda, müəllim tərəfindən uyğun didaktik işlənmə aparıldıqda, çətin elmi mətnlər belə daha əlçatan və anlaşılqı hala gətirilə bilər. Nəticə etibarilə, mətn seçimi yalnız dil səviyyəsinə uyğunluq prinsipi ilə deyil, həm də öyrənmələrin gələcək akademik və peşəkar ehtiyacları nəzərə alınaraq həyata keçirilməlidir ki, bu da DaF tədrisinin daha məqsədyönlü və funksional olmasına şərait yaradır [3].

Elmi mətnlərin əsas çətinliyi onların dil strukturundadır. Schäfer və Heinrich bu xüsusiyyətləri belə təsvir edirlər: “viele lange Nomen, viele Fremdwörter und komplizierte Satzstrukturen...” (çoxlu uzun isimlər, çoxlu alınma sözlər və mürəkkəb cümlə strukturları...) [4, s.11–12]. Bu xüsusiyyətlər mətnlərin anlaşılmasını çətinləşdirir və oxu prosesini daha kompleks edir.

Əlavə olaraq, elmi mətnlərdə müəlliflər oxucunun müəyyən əvvəlki biliklərə sahib olduğunu fərz edirlər. Bu səbəbdən bir çox anlayışlar açıq şəkildə izah olunmur, əksinə, oxucudan kontekst əsasında nəticə çıxarmaq tələb olunur. Bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün strateji oxu bacarıqları mühüm rol oynayır. Öyrənənlər mətnlə işləyərkən uyğun strategiyalardan istifadə etməli və oxu prosesini aktiv şəkildə idarə etməlidirlər. Bu yanaşma onların müstəqil fəaliyyət göstərməsini tələb edir. Chudak bunu belə ifadə edir: “selbstbestimmthandeln” (müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərmək) [5, s.52]. Bu bacarıq öyrənənlərin oxu prosesində daha məqsədyönlü və effektiv şəkildə hərəkət etməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat çərçivəsində həm dil, həm də ədəbi kompetensiyanın paralel şəkildə inkişaf etdirilməsi hədəflənmişdir. Tədris materiallarının hazırlanmasında kommunikativ və integrativ yanaşma əsas götürülür, yəni dil bacarıqları bir-birindən ayrı deyil, qarşılıqlı əlaqədə formalaşdırılır. Oxu bacarığının tədrisi yalnız mətnin başa düşülməsi ilə məhdudlaşmamalıdır. Şagirdlər oxuduqları mətn haqqında danışmaq və yazmaq ehtiyacı hiss edirlər, buna görə də oxu, danışma və yazma bacarıqları integrativ şəkildə inkişaf etdirilməlidir. Bu yanaşma oxu fəaliyyətini daha kommunikativ və funksional edir.

Nieweler- in fikrinə görə: “Es ist für die Lerner unbefriedigend, bei der Lesekompetenz auf der Verstehensebene stehen zu bleiben: Sie wollen sich auch über den gelesenen Text austauschen, darüber reden bzw. schreiben. Im Fremdsprachenunterricht sollte es stets um eine integrierte Schulung der Grundfertigkeiten gehen und nicht nur um isoliertes Üben oder Überprüfen zum Beispiel der Teilfertigkeit ‚Leseverstehen‘” (Öyrənənlər

üçün oxu bacarığının yalnız anlama səviyyəsində qalması qənaətbəxş deyil: onlar mətn haqqında danışmaq və yazmaq istəyirlər. Xarici dil dərində əsas bacarıqlar həmişə integrativ şəkildə öyrədilməlidir, təkcə “oxuyub-anlama” kimi ayrıca bacarıqların yoxlanması kifayət deyil.) [6, s.40].

Ədəbi mətnlər bu baxımdan həm reseptiv, həm də produktiv bacarıqların inkişafı üçün geniş imkan yaradır. Şagirdlər yalnız məzmunu qavramır, həm də həmin məzmun üzərində öz yaradıcı fəaliyyətlərini qururlar. Bu prosesdə yazı və danışmaq tapşırıqları xüsusi rol oynayır və tez-tez paralel şəkildə həyata keçirilir. Şagirdlərin yaradıcı yazı fəaliyyəti onların həm dil, həm də interpretasiya bacarıqlarını gücləndirir.

Bununla yanaşı, ədəbi mətnlərlə iş zamanı şagirdlər müxtəlif perspektivlərdən yanaşma qabiliyyəti əldə edirlər ki, bu da onların tənqidi düşünmə bacarıqlarının inkişafına müsbət təsir göstərir. Mətnə təqdim olunan obrazların təhlili, hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrinin araşdırılması və müəllif mövqeyinin müəyyənəndirilməsi kimi fəaliyyətlər şagirdlərin analitik düşünmə səviyyəsini yüksəldir. Eyni zamanda, bu tip tapşırıqlar şagirdləri müstəqil fikir irəli sürməyə və bu fikirləri əsaslandırmağa təşviq edir. Ədəbi mətnlər əsasında təşkil olunan müzakirələr və debatlar isə şagirdlərin kommunikativ kompetensiyasını daha da möhkəmləndirir. Onlar öz fikirlərini strukturlaşdırılmış şəkildə ifadə etməyi, qarşı tərəfin arqumentlərinə reaksiya verməyi və dialoq qurmağı öyrənirlər. Bu isə yalnız dil bacarıqlarının deyil, həm də sosial və interaktiv bacarıqların inkişafına xidmət edir. Nəticə etibarilə, ədəbi mətnlərin dər prosesinə integrasiyası şagirdlərin həm dil səviyyəsini, həm də ümumi intellektual inkişafının kompleks şəkildə formalaşmasına şərait yaradır. Məsələn, paralel mətnlər, modern nağıllar və ya alternativ mətn formalarının yaradılması şagirdlərin mətn strukturlarına daha dərindən bələd olmasına kömək edir. Schädlich bu prosesi belə təsvir edir: „eine Sensibilität für die Machart und Interpretationsebenen der behandelten Literaturen entwickeln und gleichzeitig

Sprachkompetenzen erwerben“ (Şagirdlər işlənən ədəbiyyatın quruluş və interpretasiya səviyyəsinə qarşı həssaslıq inkişaf etdirməli və eyni zamanda dil bacarıqları əldə etməlidirlər) [7, s.307].

Ədəbi mətnlərin istifadəsi həm də “ikiqat çətinlik” yaradır: bir tərəfdən mətnin estetik dili, digər tərəfdən isə həmin mətn haqqında xarici dildə danışmaq zərurəti. Bu vəziyyət oxu prosesini daha mürəkkəb edir və öyrənənlərdən yüksək idrak aktivliyi tələb edir. Görüldüyü üzrə ədəbi mətnlərlə iş zamanı tapşırıqların mərhələli şəkildə qurulması vacibdir. Pre-reading mərhələsində mövzuya hazırlıq, əvvəlki biliklərin aktivləşdirilməsi və motivasiya mühüm rol oynayır. Reading mərhələsində isə mətnin əsas məzmununun anlaşılması və strukturlaşdırılması həyata keçirilir.

Post-reading mərhələsində isə şagirdlər mətnə münasibət bildirir, onu başqa kontekstlərə transfer edir və yaradıcı tapşırıqlar vasitəsilə öz interpretasiyalarını ifadə edirlər. Bu mərhələ həm kommunikativ, həm də reflektiv bacarıqların inkişafı üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir. Surkamp- un fikrinə əsaslanaraq: „Eine Rückkopplung der Rezeptionsprodukte der Lernenden an den Ausgangstext ist auch notwendig, um im handlungs- und produktionsorientierten Unterricht nicht der Beliebigkeit im Umgang mit literarischen Texten anheim zu fallen“ (Öyrənənlərin yaratdığı interpretasiyaların orijinal mətnlə əlaqələndirilməsi vacibdir ki, ədəbi mətnlərlə işdə təsadüfilik yaranmasın.) [8, s.102].

Ümumilikdə, ədəbi mətnlərlə işin metodik yanaşması həm analitik, həm də yaradıcı fəaliyyətlərin balansına əsaslanır. Bu yanaşma şagirdlərin yalnız dil bacarıqlarını deyil, həm də tənqidi düşünmə, refleksiya və mədəni kompetensiyalarını inkişaf etdirməyə yönəlib.

Ədəbi mətnlərin seçimi yalnız məzmun və maraq amili ilə məhdudlaşmır, həm də onların tədris prosesində necə işlənəcəyi ilə birbaşa bağlıdır. Bu səbəbdən mətnlərin seçilməsi ilə yanaşı, onların didaktik işlənmə potensialı da əsas meyar kimi nəzərə alınmalıdır. Mətnin hansı bacarıqları inkişaf

etdirəcəyi, hansı mərhələlərdə istifadə olunacağı və hansı tapşırıq formalarına uyğunluğu əvvəlcədən müəyyən edilməlidir. Seçilən mətnlərin öyrənənlərin dil səviyyəsinə uyğunluğu xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Həddindən artıq çətin mətnlər motivasiyanın azalmasına, həddindən artıq sadə mətnlər isə inkişaf imkanlarının məhdudlaşmasına səbəb ola bilər. Bu balans məsələsi ədəbiyyat didaktikasında əsas problemlərdən biri kimi qiymətləndirilir. „Ein fremdsprachlicher und fremdkultureller Leser benötigt je nach dem Grad seiner sprachlichen Kompetenz und kulturellen Nähe zur Zielkultur Texte, die nicht zu banal sind, um über sie hinwegzulesen, aber auch nicht zu komplex, fremdartig und mit zu vielen Leerstellen behaftet, sodass ein vertieftes Bemühen um Sinnkonstruktion von vornherein verhindert wird.“ (Xarici dil və mədəniyyət oxucusu elə mətnlərə ehtiyac duyur ki, onlar nə çox sadə olsun ki, üstündən keçilsin, nə də çox mürəkkəb və boşluqlarla dolu olsun ki, məna qurulması mümkünə hala gəlsin.) [9, s.111]. Bu yanaşma göstərir ki, mətn seçimi həm idrak yükünü, həm də motivasiya səviyyəsini tarazlamalıdır. Yəni mətnlər öyrənəni nə sıxmalı, nə də inkişafsız buraxmalıdır.

Eyni zamanda mətnlərin öyrənənlərin həyat təcrübəsinə yaxın olması onların motivasiyasını artıran əsas faktorlardan biridir. Lakin bu, yalnız mövcud maraqlara uyğun mətnlərin seçilməsi demək deyil. Tədris prosesi həm də öyrənənlərin maraq dairəsini genişləndirməyi və onları yeni mövzu və diskurslarla tanış etməyi hədəfləməlidir. Bu baxımdan ədəbi mətnlərin seçimi yalnız affektiv deyil, həm də pedaqoji məqsədlərə xidmət edir. Mətnlər vasitəsilə öyrənənlər yeni biliklər qazanır, fərqli dünyagörüşləri ilə tanış olur və öz interpretasiya bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Beləliklə, oxu prosesi həm bilik genişlənməsi, həm də tənqidi düşünmə üçün vasitəyə çevrilir.

Seçilən mətnlərin yaş və dil səviyyəsinə uyğunluğu da xüsusi rol oynayır. Xüsusilə gənc öyrənənlər üçün nəzərdə tutulan mətnlər onların identifikasiya imkanlarını artırır və mətnlə emosional bağ qurmağa şərait yaradır. O'Sullivan və Rösler ə görə Yeniyetmə ədəbiyyatına aid mətnlər, eyni yaş qrupuna

mənsub qəhrəmanlar vasitəsilə oxucularda özünü onlarla eyniləşdirmə imkanı yaradır və bu da öyrənənlərin ədəbi dünyaya daha asan və yaxın şəkildə daxil olmasına şərait yaradır [10].

Bu xüsusiyyət ədəbi mətnlərin tədrisdə daha effektiv istifadəsini təmin edir, çünki öyrənənlər özlərini mətnin içində daha asan görürlər. Bununla yanaşı, mətnlərin uzunluğu və struktur mürəkkəbliyi də nəzərə alınmalıdır. Çox uzun və struktur baxımından ağır mətnlər xüsusilə aşağı və orta səviyyəli öyrənənlər üçün çətinlik yarada bilər. Bu səbəbdən mətnlərin hissələrə bölünə bilməsi və mərhələli şəkildə işlənməsi vacib metodik prinsip kimi qəbul edilir. Seçim prosesində həmçinin müxtəlif janrların təmsil olunması da mühüm rol oynayır. Fərqli janrlar öyrənənlərə müxtəlif dil strukturları və diskurs formaları ilə tanış olmaq imkanı verir. Bu, onların ümumi dil kompetensiyasını daha geniş spektrdə inkişaf etdirir. Əlavə olaraq, tədris materiallarında musiqi kimi alternativ mətn növlərinin istifadəsi də motivasiyaedici faktor kimi çıxış edir. Mahnılar öyrənənlərin emosional iştirakını artırır, dil öyrənmə prosesini daha təbii və kontekstual hala gətirir və eyni zamanda mədəni komponentin güclənməsinə töhfə verir. Ədəbi mətnlərin seçilməsi prosesi çoxölçülü bir qərar mexanizmi kimi çıxış edir: burada həm dil səviyyəsi, həm motivasiya, həm didaktik məqsəd, həm də mədəni və psixoloji faktorlar birlikdə nəzərə alınmalıdır. Bu yanaşma effektiv və davamlı oxu bacarığının inkişafı üçün əsas şərtlərdən biri hesab olunur.

Nəticə

Bu tədqiqatın ümumi istiqaməti DaF (Deutsch als Fremdsprache) dərslərində ədəbi mətnlərin tətbiqi vasitəsilə həm dil, həm də ədəbi kompetensiyanın paralel şəkildə inkişaf etdirilməsinə yönəlmişdir. Təhlil göstərir ki, oxu fəaliyyəti yalnız informasiyanın qavranılması deyil, eyni zamanda mənanın aktiv şəkildə qurulduğu mürəkkəb idraki proses kimi çıxış edir. Bu baxımdan oxu prosesi psixolinqvistik mexanizmlərin qarşılıqlı təsiri ilə formalaşan dinamik fəaliyyət hesab olunur. Burada oxucunun

əvvəlki bilikləri, kontekstual ipucları və dil strukturlarını emal etmə bacarığı mətnin başa düşülməsində həlledici rol oynayır.

Tədqiqat nəticələri göstərir ki, DaF tədrisində öyrənənlərin müstəqil öyrənmə bacarıqlarının inkişafı xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu məqsədlə müxtəlif oxu strategiyalarının formalaşdırılması və tətbiqi onların öyrənmə prosesini daha məqsədyönlü və səmərəli edir. Belə yanaşma öyrənənləri passiv qəbul edən deyil, öz öyrənmə fəaliyyətini idarə edən aktiv iştirakçılara çevirir. Eyni zamanda, onlar mətnlə qarşılıqlı əlaqə quraraq informasiya seçmə, ümumiləşdirmə və interpretasiya etmə bacarıqlarını inkişaf etdirirlər ki, bu da uzunmüddətli dil mənimsəməsinə müsbət təsir göstərir. Mətn seçimi və onların didaktik işlənməsi tədrisin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərən əsas amillərdən biridir. Məlum olur ki, mətnlər nə həddindən artıq sadə, nə də həddindən artıq mürəkkəb olmalıdır; əksinə, öyrənənlərin dil səviyyəsinə uyğun, eyni zamanda inkişafetdirici xarakter daşmalıdır. Bu balans motivasiyanın qorunması və davamlı öyrənmə prosesinin təmin olunması üçün vacibdir. Bundan əlavə, autentik mətnlərin istifadəsi öyrənənlərin real dil mühitinə daha yaxın təcrübə qazanmasına şərait yaradır və onların dilə münasibətini daha funksional edir.

Ədəbi mətnlərlə işin effektivliyi onun integrativ yanaşma əsasında qurulmasından asılıdır. Oxu, danışmaq və yazı bacarıqlarının birlikdə inkişaf etdirilməsi öyrənənlərin kommunikativ kompetensiyasını gücləndirir və onların mətnlə daha dərin şəkildə işləməsinə şərait yaradır. Bu prosesdə yaradıcı tapşırıqlar xüsusi rol oynayaraq həm interpretasiya bacarığını, həm də dil çevikliyi artırır. Eyni zamanda, qrup işləri və interaktiv fəaliyyətlər şagirdlər arasında fikir mübadiləsini gücləndirir və sosial öyrənmə mühitini formalaşdırır. Bundan əlavə, mərhələli tədris modeli (pre-reading, reading, post-reading) oxu prosesinin strukturlaşdırılmasına imkan verir və öyrənənlərin mətnlə sistemli şəkildə işləməsinə təmin edir. Pre-reading mərhələsində şagirdlərin mövzuya yönləndirilməsi və aktivləşdirilməsi, reading mərhələsində mətnin əsas ideyasının və

detallarının qavranılması, post-reading mərhələsində isə interpretasiya və refleksiya bacarıqlarının inkişafı həyata keçirilir. Bu yanaşma həm anlayışı dərinləşdirir, həm də reflektiv düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirir, nəticədə öyrənmə prosesi daha şüurlu və məqsədyönlü xarakter alır. Nəticə etibarilə, ədəbi mətnlərin DaF dərslərində məqsədyönlü və metodik şəkildə istifadəsi yalnız dil bacarıqlarının inkişafına deyil, həm də tənqidi düşünmə, mədəni kompetensiya və müstəqil öyrənmə bacarıqlarının formalaşmasına xidmət edir. Bu isə göstərir ki, ədəbi mətnlər xarici dil tədrisində həm kommunikativ, həm də didaktik baxımdan əhəmiyyətli vasitə kimi çıxış edir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Westhoff G., Fertigheit L. Berlin: Langenscheidt; 1997.
2. Bimmel P. Bausteine der Lernerautonomie. München: Langenscheidt; 2012.
3. Mackiewicz W. Wissenschaftliche Texte im Fremdsprachenunterricht. Fremdsprachenunterricht und Fachsprache. 2014.
4. Schäfer K., Heinrich M. Wissenschaftssprache im DaF-Unterricht. Berlin: Cornelsen; 2010:11–12.
5. Chudak S. Selbstbestimmt handeln im Fremdsprachenunterricht. Frankfurt am Main: Peter Lang; 2007.
6. Nieweler A. Integrative Fertigkeitenschulung im Fremdsprachenunterricht. Deutschunterricht in Theorie und Praxis. 2008: 40.
7. Schädlich B. Kreatives Schreiben im Fremdsprachenunterricht. Fremdsprachen Lehren und Lernen. 2008: 307.
8. Surkamp C. Literaturdidaktik im Fremdsprachenunterricht. Tübingen: Narr Verlag; 2007.
9. Huneke H.W., Steinig W. Deutsch als Fremdsprache: Eine Einführung. Berlin: Erich Schmidt Verlag; 2013.
10. O'Sullivan E., Rösler D. Jugendliteratur im Fremdsprachenunterricht. Literaturdidaktik Deutsch als Fremdsprache. 2013.

Elida Nicat İBAYEVA

Master's student at Baku Slavic University

SELECTION AND PROCESSING OF LITERARY TEXTS IN DAF TEACHING

Summary

The aim of this article is to examine the development of reading skills in DaF (German as a Foreign Language) classes, as well as the role of working with literary and academic texts in the formation of communicative competence. The research method is based on theoretical analysis and comparative review of existing scholarly literature. The results of the study show that the reading process is not merely the reception of textual information but also an active cognitive and interpretative activity. The use of literary and academic texts contributes to the development of both linguistic and cultural competence of learners, while reading strategies strengthen their autonomous learning abilities.

Keywords: DaF, reading skills, literary texts, communicative competence, reading strategies.

Элида Ниджат ИБАЕВА
Магистрантка Бакинского Славянского Университета

ВЫБОР И ОБРАБОТКА ЛИТЕРАТУРНЫХ ТЕКСТОВ В ПРЕПОДАВАНИИ DaF

Резюме

Цель данной статьи заключается в исследовании развития навыка чтения на занятиях DaF (Deutsch als Fremdsprache), а также роли работы с литературными и научными текстами в формировании коммуникативной компетенции. В качестве метода исследования использованы теоретический анализ и сравнительный обзор существующей научной литературы. Результаты исследования показывают, что процесс чтения представляет собой не только восприятие информации текста, но и активную когнитивную и интерпретационную деятельность. Использование литературных и научных текстов способствует развитию как языковой, так и культурной компетенции обучающихся, а стратегии чтения усиливают их способности к самостоятельному обучению.

Ключевые слова: DaF, навыки чтения, литературные тексты, коммуникативная компетенция, стратегии чтения.

Daxil olub: 01.05.2026